Сповнені пихи міста

Ведуть суперечки палкі,

Що ті — від гірського хребта,

А ті — від просторів морських.

Р. Кіплінґ

Можете ви собі уявити роман про Чікаго, чи Буффало, або, скажімо, Нешвілл (штат Теннессі)? У Сполучених Штатах є троє міст, про які пишуть: Нью-Йорк, звісно, потім Новий Орлеан, і — найкраще з усіх — Сан-Франціско.

Френк Норріс

Схід — це Схід, а Захід — це Сан-Франціско, так вважають каліфорнійці. Каліфорнійці — це окрема раса, вони — не просто жителі штату. Це південці Заходу. Жителі Чікаго не менш віддані своєму місту; але якщо ви спитаєте їх, чому саме, вони, заїкаючись, мимритимуть щось про рибу з озера і про новий будинок товариства "Диваків". Каліфорнійці ж почнуть оповідати з усіма подробицями.

Насамперед, поки ви думатимете про свої рахунки за вугілля і про вовняну білизну, вони добрих півгодини говоритимуть про благодатний клімат. А коли, помилково сприйнявши ваше мовчання за схвалення, розпаляться дужче, так розмалюють місто Золотих Воріт, наче то вкийсь Багдад Нового світу. Ну, скажімо, щодо цього заперечень немає. Але, дорогі мої кузени (по Адаму та Єві), необачним буде той, хто, тицьнувши пальцем у географічну карту, скаже: "А ось у цьому

місті нема нічого романтичного... Що тут може трапитись?" Зухвало й нерозважливо було б однією фразою кинути виклик історії, романтиці і видавництву "Ренд і Мак-Неллі" .

"Нешвілл. Місто, торговий порт і столиця штату Теннессі. Розташовано на річці Камберленд і на перехрещенні двох залізниць. Найважливіший центр освіти на Півдні".

Я вийшов із поїзда о восьмій вечора. Марно погортавши словника у пошуках підходящих прикметників, я змушений був звернутися до фармакопеї.

Візьміть лондонського туману тридцять відсотків, малярії десять відсотків, світильного газу двадцять відсотків, роси, зібраної рано-вранці на цегельні, двадцять п'ять відсотків, жимолості п'ятнадцять відсотків. Змішайте.

Ця суміш дасть вам певне уявлення про нешвіллську мряку. Не така пахуча, як кульки нафталіну, і не така густа, як гороховий суп, але нічого — люди дихають.

Я поїхав до готелю якимсь ридваном. Чимало зусиль довелося мені докласти, щоб не видертись, як Сідней Картон , на його дах. Воза тягла пара допотопних тварин, на передку сиділо щось темне, але вже вирване з пітьми рабства.

Я стомився і хотів спати. Отож, діставшись до готелю, хутенько заплатив п'ятдесят центів, як зажадав візник, І, їй-богу, майже стільки ж додав на чай. Я знав звички людей цієї породи і не мав ніякого бажання слухати його патякання про колишнього господаря і про те, що було "до війни".

Готель був одним із тих, що їх рекламують як "заново опоряджені". Це означає: на двадцять тисяч доларів нових

мармурових колон, кахля, електричних люстр та мідних плювальниць у вестибюлі, а також новий розклад руху поїздів і літографії з краєвидами навколишніх гір — у кожному просторому номері нагорі. Адміністрація поводилася бездоганно, була уважна, витончено чемна; прислуга повільна, як черепаха, і добродушна, як Ріп ван Вінкль . А годували так, що заради цього варто було проїхати тисячу миль. У всьому світі навряд чи є готель, де подавали б таку курячу печінку "en brochette" .

Під час обіду я запитав офіціанта-негра, що робиться у них у місті. Він якусь хвилину зосереджено думав, потім відповів:

— Бачте, бос, я, гадаю, що після заходу сонця тут нічого не робиться.

Сонце вже зайшло — давно потонуло у мряці. Отже, цього видовища я не побачу. Але я вийшов на вулицю, під дощ, сподіваючись усе-таки щось побачити.

"Його збудовано на нерівному місці. Вулиці освітлюються електрикою. Щороку витрачається енергії на 32 470 доларів".

Вийшовши з готелю, я одразу став свідком расових заворушень. На мене ринула юрма чи то бедуїнів, чи арабів, чи зулусів, озброєних... Щоправда, я відчув полегкість, коли побачив, що вони озброєні не гвинтівками, а канчуками. І ще я помітив невиразні обриси каравану темних і незграбних екіпажів і, почувши заспокійливі вигуки: "Будь-який кінець міста, бос,— п'ятдесят центів", зметикував, що я не жертва, а всього-на-всього клієнт.

Я йшов по довгих вулицях, і всі вони вели вгору. Мені було цікаво, як вони потім спускаються. На головних вулицях я

подекуди бачив освітлені крамниці; бачив трамвай, що розвозив у всі кінці міста шановних городян; бачив пішоходів, котрі практикувались у мистецтві підтримувати розмову; чув сплески сумовитого сміху, що линули з павільйону, де подавали морозиво. "Неголовні" вулиці, здавалося, прагнули зачарувати миром і затишком, що панували під їхніми дахами. В багатьох будиночках за цнотливо запнутими фіранками світилися вогні, де-не-де акуратно і доброзвичайно бринькав рояль. Справді, тут "мало що робилося". Я пошкодував, що не вийшов до заходу сонця. І повернувся в готель.

"У листопаді 1864 року загін конфедератів генерала Гуда рушив на Нешвілл, де й оточив частини урядових військ під командуванням генерала Томаса. Останній аробив вилазку і у жорстокому бою розбив південців".

Усе своє життя я був свідком і шанувальником дивовижної влучності, якої досягають південці в мирних боях, спльовуючи тютюн. Але в цьому готелі на мене чекав сюрприз. У великому вестибюлі було дванадцять нових, блискучих, містких, імпозантних мідних плювальниць, таких високих, що їх можна було б назвати урнами, й таких широких, що за п'ять кроків найкраща з подаючих жіночої бейсбольної команди, напевно, змогла б поцілити м'ячем у будь-яку з них. І хоч тут шаленіла запекла битва, вороги не були переможені. Вони стояли блискучі, нові, поважні, місткі, незаймані. Але — боже праведний! — кахляна підлога, чудова кахляна підлога! Я мимоволі згадав битву під Нешвіллом і, за своєю дурною звичкою, зробив деякі висновки щодо успадкованої влучності.

Тут я вперше побачив майора (недоречна чемність) Кесуела. Глянувши на нього, я одразу збагнув, що то за один. Мій давній друг А. Теннісон сказав, як завжди, влучно:

"Пророче, прокляни балакучого язика.

І прокляни британського паразита-пацюка".

Розгляньмо слово "британський" як таке, що підлягає заміні ad libitum . Пацюк завжди лишається пацюком.

Цей чоловік шастав по готелю, наче голодний собака, що забув, де він закопав кістку. У нього було широке, м'ясисте, червоне обличчя, сонною масивністю схоже на обличчя Будди. Він мав тільки одну принадну рису — був ретельно поголений. Доки чоловік користується бритвою, печать звіра не ляже на його обличчя. Думаю, якби того дня він не поголився, я б знехтував його авансами і в кримінальному літописі світу не було б записано ще одне вбивство.

Я стояв за п'ять кроків від однієї з плювальниць, коли майор Кесуел відкрив по ній вогонь. Мені стало спостережливості, щоб збагнути, що нападаюча сторона користується кулеметом Гетлінга, а не якоюсь там малокаліберною гвинтівкою. Тому я швидко ступив крок убік, й це дало майорові привід вибачитися переді мною як представником мирного населення. Він був якраз балакучий. За чотири хвилини майор став моїм приятелем і потяг мене до бару.

Хочу застерегти, що й сам я південець, але не за фахом чи ремеслом. Я уникаю краваток-шнурків, капелюхів з опущеними крисами, чорних сюртуків "принц Альберт", розмов про кількість тюків бавовни, знищених генералом Шерманом, і жування тютюну. Коли оркестр виконує "Діксі" , я не плещу в долоні. Я зручно вмощуюсь у шкіряному фотелі, замовляю ще пляшку пива і мрію...

Майор Кесуел грюкнув кулаком по стойці, і йому, наче луна, відгукнулася перша гармата на форті Семтер . Коли ж його промова про Громадянську війну вибухнула останнім залпом на

Аппоматоксі , у мене зажевріла надія. Але тут він перейшов на родовідні дерева і довів, що Адам був всього троюрідним братом сім'ї Кесуел, та й то тільки в боковій її парості. Покінчивши із генеалогією, Кесуел, на велику мою огиду, заходився теревенити про свої сімейні справи. Згадав свою дружину, простежив її походженя аж до Єви і затято спростував чутки про те, що вона нібито має якісь родинні зв'язки з країною Нод...

У мене виникла підозра, що майор затіяв увесь цей шум-гам, аби я забув, що напої замовив він,— сподівався, що, спантеличений балачкою, я заплачу за них. Та коли ми випили, він жбурнув на стойку срібного долара, той аж задзвенів. Після цього мені не лишалося нічого іншого, як замовити ще. Розплатившись, я рішуче попрощався з ним; з мене було досить його товариства по саму зав'язку. Але він усе-таки устиг голосно похвалитися прибутками своєї дружини і показати мені повну пригорщу срібних монет.

Коли я підійшов до контори по ключ, клерк ввічливо сказав:

— Якщо цей Кесуел вам набридає і ви поскаржитесь, ми його витуримо. Нестерпна особа, гультяй, без певних засобів до існування, хоч у нього, як правило, й водяться гроші. На жаль, ми не маємо законних підстав викинути його звідси.

— Ні, нащо ж,— відповів я.— У мене немає поважних причин скаржитись на нього. Але хочу зауважити, що я й справді не шукаю його товариства. Ваше місто,— вів я далі,— мабуть, дуже тихе. Які втіхи, пригоди або розваги можете ви запропонувати гостеві?

— Ну, скажімо, сер,— мовив клерк,— у наступний четвер буде шоу. Там... А втім, я пошукаю оголошення, і вам його

принесуть у номер, коли подаватимуть воду з льодом. На добраніч.

Зайшовши до своєї кімнати, я визирнув у вікно. Було близько десятої, але переді мною лежало вже заніміле місто. Ще й досі мрячило, де-не-де миготіли вогники, але так далеко один від одного, як коринки в солодкій булці, що продається на дамському благодійному базарі.

"Тихе місце,— подумав я, коли мій перший черевик упав над головою постояльця, що жив у кімнаті внизу. В тутешньому житті нема того, що надає яскравості й різноманітності містам Заходу і Сходу. Це просто звичайне собі, гарне, нудне, ділове місто".

"Нешвілл посідає одне з перших місць серед промислових центрів країни. Це — п'ятий взуттєвий ринок Сполучених Штатів. Найбільший на Півдні постачальник цукерок і печива. Веде широку оптову торгівлю мануфактурою, бакалією та аптекарськими товарами".

Треба розповісти вам, як я потрапив до Нешвілла. Повірте, що цей відступ так само нудний для мене, як і для вас. їхав я в інше місце у своїх справах, але "Північний літературний журнал" дав мені доручення завітати сюди, щоб налагодити особисті зв'язки з одним його позаштатним співробітником — А. Едером чи Едер.

Едер (редакція нічого не знала про цього автора, хіба що його почерк) надіслав лиш кілька есе (утрачене мистецтво) та віршів. Погортавши їх під час сніданку, редактор схвально чортихнувся, а потім відрядив мене, доручивши будь-що умовити цього Едера і законтрактувати гамузом усю його (чи її) літературну продукцію по два центи за слово, поки якийсь

інший видавець не запропонував йому (чи їй) десять, а то й двадцять.

Наступного ранку о дев'ятій, з'ївши курячу печінку "en brochette" (неодмінно покуштуйте, коли потрапите до цього готелю), я вийшов під дощ, кінця якому не було видно. На першому ж розі натрапив на дядечка Цезаря. Це був дебелий негр, старіший од пірамід, геть сивий, з обличчям, що нагадувало мені спочатку Брута, а за мить покійного короля Сеттівайо . Особливо незвичайним було його пальто — такого я ще ніколи не бачив і, певне, ніколи не побачу. Воно сягало йому до щиколоток, було колись сіре, як військова форма південців. Проте дощ, сонце й роки так поплямили його, що поряд з ним плащ Іосифа видався б блідою гравюрою в одну фарбу. Я так докладно описую це пальто через те, що воно відіграє роль у наступних подіях, до яких ми ніяк не можемо дійти, бо ж важко собі уявити, що в Нешвіллі може статися якась подія.

Пальто, певно, було колись офіцерською шинеллю. Каптура на ньому вже не лишилося. Спереду шинель колись була шляхетно оздоблена галуном і китицями. І галун, і китиці теж давно зникли. Замість них був старанно пришитий, мабуть, його пришила якась іще не померла чорна "маммі", новий галун, хитромудро скручений із звичайнісінької мотузки. Мотузка потерлась і розсукалася. Цей неоковирний витвір, на який витратили стільки праці, здавалося, мав стати замінником втраченої пишноти, оскільки мотузку пришили по кривій, що лишилася від колишнього галуна. А на довершення смішного й жалюгідного вигляду одежини всі ґудзики на ній були обірвані. Лишився тільки один — другий зверху. Пальто зав'язувалося шнурками, які були протягнуті у петлі в одній полі і грубо проткнуті дірки в другій. На світі ще не було вбрання, так фантастично розмальованого і помережаного такою силою відтінків. Один-єдиний ґудзик, жовтий, роговий, завбільшки з півдолара, був пришитий товстою шворкою.

Негр стояв біля карети, такої старезної, що, певно, ще Хам, вийшовши з ковчегу, запрягав у неї пару тварин і займався своїм візницьким промислом. Коли я підійшов, негр відчинив дверцята, дістав мітелку з пір'їн, помахав нею для годиться і сказав глухим, низьким голосом:

— Прошу, сар. Карета чиста, ані порошинки. Прямісінько з похорону, сар.

Я зрозумів, що заради таких урочистих оказій, як похорон, карети тут прибирають особливо ретельно. Оглянувши вулицю і шеренгу ридванів край тротуару, я впевнився, що вибору немає. В своєму записнику я знайшов адресу Едера.

— Мені треба на Джессамайн-стріт, номер вісімсот шістдесят один,— сказав я і вже поставив ногу на приступку.

Але тієї ж миті товста, довга, мов у горили, рука старого негра загородила мені вхід. На його масивному, похмурому обличчі майнула підозра і ворожість. Потім, скоро оговтавшись, він улесливо запитав:

— А чого ви туди їдете, бос?

— А тобі що до того? — відповів я досить різко.

— Нічого, сар, нічого. Тільки та вулиця надто тиха, по ділу туди ніхто не їздить. Прошу, сідайте. Сидіння чисте, я прямо з похорону, сер.

Було туди, мабуть, милі півтори. Я нічого не чув, крім страшного гуркоту старовинної карети по нерівній бруківці. Я нічого не відчував, крім дрібного дощику, просякнутого тепер запахом вугільного диму і чогось на зразок суміші дьогтю з

квітами олеандра. Єдине, що я бачив крізь залиті дощем віконця, це дві шеренги похмурих будівель.

"Місто займає площу 10 квадратних миль, загальна довжина вулиць 181 миля, з них забрукованих — 137 миль; магістралі водопроводу, будівництво якого коштувало 2 000 000 доларів, становлять 77 миль".

Будинок 861 на Джессамайн-стріт був напіврозвалений особняк. Він стояв кроків за тридцять од вулиці закритий розкішною купою дерев і непідстрижених кущів; ряд самшитових кущів уздовж паркану майже зовсім затуляв його. Хвіртка трималася на мотузяній петлі, накинутій на найближчий стовпчик паркану. Тому, хто діставався за паркан, ставало зрозуміло, що будинок під номером 861 — це лише кістяк, тінь, привид колишньої величі та пишноти. Але в оповіданні я ще не дістався туди.

Коли карета перестала гуркотіти і стомлені чотириногі спинились, я відлічив негрові п'ятдесят центів і з приємним відчуттям власної щедрості додав ще двадцять п'ять. Він не взяв грошей.

— Два долари, сар,— сказав він.

— Чому ж це? — запитав я.— Я прекрасно чув твої вигуки біля готелю: "П'ятдесят центів у будь-який кінець міста".

— Два долари, сар,— уперто повторив він.— Це дуже далеко від готелю.

— Це в межах міста, це не за містом,— доводив я.— Не сподівайся, що ти підчепив зеленого янкі. Бачиш оті гори,— вів я далі, показуючи на схід (хоч і сам за дощем нічого не бачив),—

то знай, що я народився і виріс там. А ти, дурний старий негр, невже не вмієш розпізнавати людей?

Похмуре обличчя короля Сеттівайо пом'якшало.

— То ви з Півдня, сар? Це ваші черевики ввели мене в оману: для джентльмена з Півдня у них надто гострі носи.

— Тепер, гадаю, вартість проїзду буде п'ятдесят центів? — невблаганно запитав я.

На його обличчі знову на мить майнув вираз жадоби й ворожості.

— Босе,— сказав він.— П'ятдесят центів правильна плата, але мені потрібні два долари, сар. Неодмінно два долари. Не те, щоб я вимагав їх у вас, сар, коли вже я знаю, звідки ви. Я так кажу тільки тому, що мені конче потрібні два долари сьогодні ввечері... А справи йдуть кепсько.

Тепер його важке обличчя осявали спокій і певність. Йому пощастило більше, ніж він сподівався. Замість зеленого новачка, що не знає такси, він натрапив на старожила.

— Ой ти ж безсоромний старий шахрай,— сказав я, опускаючи руку в кишеню.— Тебе слід було б здати в поліцію.

Вперше я побачив його усмішку. Він знав. Чудово знав. Знав од самого початку.

Я дав йому два доларових папірці. При цьому звернув увагу, що один з них побував у бувальцях. Правий верхній ріжок його було відірвано, і, крім того, він був роздертий посередині й склеєний. Смужка тоненького блакитного паперу, наклеєна

вздовж розриву, робила купюру придатною для подальшого вжитку.

Та годі вже про цього африканського бандита; він був щасливий; я підняв мотузяну петлю й відчинив скрипучу хвіртку.

Як я вже казав, переді мною був лише кістяк будинку. Малярська щітка вже років двадцять не торкалася його. Я не міг збагнути, як це досі сильний вітер не змів його, мов карткову хатку, аж поки не звернув уваги на дерева, що тісно росли довкола,— дерева, які бачили битву при Нешвіллі, але все ще простягали свої віти до будинку, захищаючи його від вітру, ворогів та холоду.

Азалія Едер — сива жінка років п'ятдесяти, нащадок кавалерів, худа й слабенька, чимось схожа на своє житло, вбрана в плаття, дешевше і охайніше від якого я ніколи не бачив, зустріла мене з простотою королеви.

Вітальня видалася мені завбільшки з квадратну милю, бо в ній не було нічого, крім кількох рядів книжок на нефарбованих білих соснових полицях, ковдри з клаптиків матерії, розбитого мармурового столу, волосяної канапи без волоса та двох чи трьох стільців. Та ще була картина, намальована кольоровими олівцями — букетик садових братків. Я роззирнувся, шукаючи портрет Ендрю Джексона і висячу корзинку із соснових шишок, але їх не було.

Я поговорив з Азалією Едер і дещо хочу розповісти вам. Дитя старого Півдня, вона була дбайливо викохана в парникових умовах. її знання були неширокі, але по-своєму глибокі й напрочуд оригінальні. Вона виховувалась удома, і її уявлення про світ грунтувалися на умовиводах та інтуїції. З таких людей і складається нечисленна, але коштовна й

унікальна порода есеїстів. Доки вона говорила, я старався змахнути з рук, хоч його й не було, порох від шкіряних корінців Лемба, Чосера, Хезліта, Марка Аврелія, Монтеня та Худа. Яка вона була чудова, ця Азалія Едер! Яка цінна знахідка! В наші дні усі знають так багато — надто багато! — про справжнє життя.

Я одразу зрозумів, що Азалія Едер дуже бідна. "У неї є будинок і є в що одягнутись, але більше, видно, нічого немає",— подумав я. Отож, розриваючись між своїми обов'язками перед журналом та відданістю поетам і есеїстам, котрі б'ються проти генерала Томаса в долині Камберленд, я слухав її голос, який звучав, наче клавікорди, і розумів, що не зможу заговорити про контракт. У присутності дев'ятьох муз і трьох грацій не так-то просто звести розмову до двох центів. "Доведеться приїхати ще раз, коли я настроюсь на комерційний лад". І все-таки я сказав їй про мету свого приїзду, й ділову розмову було призначено на третю годину наступного дня.

— Ваше місто,— мовив я, збираючись уже йти (у такі хвилини завжди кажуть банальні фрази),— певне, дуже тихе, спокійне, сказати б, сімейне місто, де рідко трапляється щось незвичайне.

"Воно підтримує з Заходом і Півднем інтенсивну торгівлю залізними виробами, і його млини пропускають щодня понад 2000 барелей зерна".

Азалія Едер, здавалося, про щось замислилась.

— Я ніколи не думала про нього з цього погляду,— сказала вона з якоюсь властивою їй напруженою відвертістю.— Хіба пригоди не трапляються саме в тихих, спокійних місцях? Мені здається, що при сотворінні світу, якби хтось уже в перший

понеділок висунувся з вікна, то почув би, як падають грудки землі з божої лопати, якою він громадив оці вічні гори. А до чого звелося найгучніше починання світової історії? Я кажу про вавілонську башту. До двох-трьох сторінок на есперанто в "Північно-американському огляді".

— Авжеж,— безглуздо відповів я,— людська природа скрізь однакова, але в деяких містах якось більше розмаїтості... е-е-е... більше драматизму та руху і... е-е... романтики.

— То так здається,— зауважила Азалія Едер.— Я багато разів подорожувала довкола світу на золотому повітряному кораблі, крилами якого були книги та мрії. Я бачила (під час однієї з таких уявних мандрівок), як турецький султан власноручно задушив мотузкою одну із своїх жінок за те, що вона відкрила обличчя на людях. Я бачила, як один чоловік у Нешвіллі подер на клапті квитки в театр, бо його жінка збиралась піти туди, закривши обличчя шаром рисової пудри. У китайському кварталі Сан-Франціско я бачила, як дівчину-рабиню Сінг повільно занурювали у киплячу мигдалеву олію, дюйм за дюймом, змушуючи присягнутися, що вона більш ніколи не зустрінеться зі своїм коханим американцем. Вона здалася, коли кипляча олія сягнула на три дюйми вище колін. Я бачила, як недавно на вечірці від Кіті Морган одвернулися сім її найкращих шкільних подруг, бо вона вийшла заміж за маляра. Кипляча олія доходила їй до самого серця, але поглянули б ви, з якою чарівною усмішкою вона йшла від столу до столу. О так, це нудне місто. Тут тільки червоні цегляні будинки, які розтягнулися на кілька миль, тільки бруд, крамниці і склади деревини.

Хтось обережно постукав з чорного ходу. Азалія Едер чемно вибачилась і пішла дізнатися, хто це. Повернулася за три хвилини, її очі блищали, на щоках проступив легенький рум'янець, здавалося, вона помолодшала на десять років.

— Ви повинні випити у мене чашечку чаю з тістечками,— сказала вона.

Потім узяла маленький металевий дзвоник і подзвонила.

Зайшла дівчинка-негритянка років дванадцяти, боса, не дуже охайна, засунувши в рот великого пальця, грізно вирячила на мене очі.

Азалія Едер дістала з маленького потертого гаманця паперового долара — долара з відірваним правим верхнім ріжком, роздертого посередині і склеєного смужкою тоненького блакитного паперу. Без сумніву, це була одна з тих купюр, що я дав розбійникові-негру.

— Збігай, Імпі, до крамнички містера Бекера на розі,— сказала Азалія Едер, даючи дівчинці долара,— і візьми чверть фунта чаю — того, що він завжди мені присилає,— і на десять центів тістечок. Мерщій. У нас саме вийшов увесь чай,— пояснила вона мені.

Імпі вийшла через задні двері. Не встиг ще стихнути тупіт босих її ніг на ґанку, як дикий зойк — я був певен, що то кричала вона,— розлігся в порожньому будинку. Потім глухий хрипкуватий голос розлюченого чоловіка змішався з писком і неясним белькотінням дівчинки.

Азалія Едер підвелася, не виказуючи ні тривоги, ані подиву, і вийшла. Ще хвилин зо дві я чув хриплувате чоловіче бурмотіння, лайку і метушню, потім Азалія Едер спокійно вернулась і сіла у своє крісло.

— Це дуже великий будинок,— сказала вона,— я здаю частішу його пожильцеві. На жаль, я змушена відмінити

запрошення на чай. У крамниці нема чаю того гатунку, який я завжди беру. Містер Бекер обіцяв дістати мені його завтра.

Я був певен, що Імпі не встигла ще й одійти від дому. Поцікавився, де тут поблизу проходить трамвай, і розпрощався. Вже десь посеред дороги я згадав, що не спитав у Азалії Едер, як її справжнє прізвище. Ну, та все одно, завтра взнаю.

Того ж дня я ступив на стежку пороку, на яку привело мене це місто без пригод. Я прожив у ньому тільки два дні, але й за цей час встиг ганебно набрехати по телефону і стати співучасником у вбивстві, співучасником post facturn, якщо є таке юридичне поняття.

Коли я завертав за ріг перед моїм готелем, африканський візник, власник багатоколірного, єдиного в своєму роді пальта, перехопив мене, розчинив тюремні двері свого пересувного саркофага, помахав мітелкою з пір'їн і почав своє ритуальне:

— Прошу, босе, карета чиста, щойно з похорону. П'ятдесят центів у будь-який...

Тут він упізнав мене й широко всміхнувся.

— Вибачте, сар... Це ж ви — той джентльмен, якого я возив уранці. Щиро дякую вам, сар.

— Завтра о третій годині мені знову треба бути на Джессамайн-стріт,— сказав я.— Якщо ти будеш тут, я поїду з тобою. То ти знаєш міс Едер? — спитав я, згадавши свій паперовий долар.

— Я належав її батькові, судді Едерові, сар,— відповів він.

— Здається, вона дуже бідує,— сказав я.— Невеликі у неї прибутки, га?

Знову переді мною промайнуло люте обличчя короля Сеттівайо і тут же перетворилося на обличчя візника-здирника.

— Вона не голодує, сар,— тихо мовив він.— У неї є прибутки... Так, у неї є прибутки.

— Я заплачу вам п'ятдесят центів за поїздку,— сказав я.

— Цілком правильно, сар,— покірливо відповів він.— Це тільки сьогодні мені треба було мати два долари, сар.

Я ввійшов у готель і збрехав по телефону. Я протелеграфував видавцеві: "Едер наполягає восьми центах слово". Відповідь надійшла такого змісту: "Погоджуйтесь негайно телепню".

Перед самим обідом "майор" Уентуорт Кесуел кинувся до мене з привітаннями так радісно, наче я був його давній друг, з яким він сто років не бачився. Я ще не стрічав людини, яка б з першого погляду викликала у мене таку ненависть і якої б так важко було спекатися. Він застав мене біля стойки, тому я ніяк не міг видати себе за непитущого. Я охоче перший заплатив би за випите, але він був один із тих гидких п'яниць, що виставляють себе напоказ, набридливо лізуть в очі й вимагають, щоб кожен цент, який вони витрачають на свою примху, супроводжували музика і фейєрверк.

Зробивши таку міну, ніби дає мільйон, Кесуел витяг з кишені два паперових долари і кинув одного на стойку. І я знову побачив купюру з відірваним правим ріжком, роздерту

посередині і склеєну смужкою тоненького блакитного паперу. Це знову був мій долар. Іншого такого бути не могло.

Я зайшов до своєї кімнати. Мряка й нудота похмурого південного міста, де не буває ніяких подій, нагнали на мене смуток і втому. Пам'ятаю, перед тим, як лягти, я подумав про таємничий долар (у Сан-Франціско він став би прекрасною зав'язкою для детективного оповідання). "Тут, здається, є трест візників, який має чимало акціонерів,— сонно подумав я. — І як швидко видають у них ди-віденти! Цікаво, що було б..." — І я заснув.

На другий день король Сеттівайо був на своєму місці й протрусив мої кістки по бруківці до будинку 861 на Джессамайн-стріт. Я звелів йому чекати і, коли звільнюсь, протрясти мене назад.

Азалія Едер була ще блідіша й тендітніша, ніж напередодні. Підписавши угоду (по вісім центів за слово), вона зблідла, як крейда, й раптом почала сповзати із стільця. Без особливих зусиль я підняв її, поклав на старовинну канапу, а потім вибіг на вулицю і гукнув піратові кавового кольору, щоб він покликав лікаря. З мудрістю, якої я не підозрював у ньому, негр залишив своїх шкап і побіг, певне, розуміючи, що гаяти часу не можна. За десять хвилин він повернувся з поважним, сивим, тямущим лікарем. Кількома словами (кожне — дешевше, ніж вісім центів) я пояснив лікареві, як потрапив до цього порожнього таємничого будинку. Він розуміюче уклонився і спокійно звернувся до старого негра:

— Дядечку Цезарю, збігай до мене і скажи міс Люсі, щоб дала глечик свіжого молока й півсклянки портвейну. Мерщій. Тільки не кіньми. Біжи пішки — я хочу, щоб ти повернувся ще на цьому тижні.

Я впевнився, що лікар Меррімен теж не довіряє швидкості коней цього сухопутного пірата. Коли дядечко Цезар вийшов, ступаючи незграбно, але прудко, лікар ввічливо і водночас дуже уважно оглянув мене й нарешті, мабуть, вирішив, що зі мною можна говорити.

— Це від недоїдання,— сказав він.— Іншими словами — це наслідок злиднів, гордості й голоду. У місіс Кесуел багато відданих друзів, які були б раді допомогти їй, але вона не хоче приймати допомоги ні від кого, крім цього старого негра, дядечка Цезаря, який колись належав її родині.

— Місіс Кесуел? — здивовано спитав я. Потім глянув на угоду й побачив, що вона підписалася: "Азалія Едер-Кесуел".

— Я думав, що вона міс Едер,— сказав я.

— ...Яка вийшла заміж за п'яницю, ні на що невдатного неробу, сер,— додав лікар.— Кажуть, він забирає у неї навіть ті крихти, якими її підтримує старий слуга.

Коли принесли молоко та вино, лікар швидко привів Азалію Едер до пам'яті. Вона сіла й завела мову про красу осіннього листя (саме стояла осінь), про примхливість його кольорів. Мимохідь торкнулася своєї непритомності і пояснила, що це наслідок давньої хвороби серця. Вона лежала на канапі, а Імпі обмахувала її віялом. Проводжаючи лікаря до дверей, я сказав йому, що маю намір і змогу видати Азалії Едер значний аванс в рахунок її майбутнього співробітництва з журналом, і він, здавалося, був задоволений.

— Між іншим,— сказав він,— вам, можливо, буде цікаво знати, що сюди вас привозив нащадок королів. Дід старого

Цезаря був королем у Конго. Ви могли б помітити, що й у самого Цезаря королівська постава.

Коли лікар вийшов, я почув голос дядечка Цезаря:

— То що ж це... він забрав у вас обидва долари міс Залі?

— Так, Цезарю,— почулась її квола відповідь.

Увійшовши, я закінчив з нашим майбутнім співробітником грошові розрахунки. На свій страх видав їй авансом п'ятдесят доларів, запевнивши її, що це необхідна формальність для закріплення нашої угоди. Потім дядечко Цезар відвіз мене назад до готелю.

Тут закінчується та частина історії, свідком якої я був сам. Решта — тільки перелік фактів.

Близько шостої години я вийшов на прогулянку. Дядечко Цезар стояв на своєму розі. Він розчинив дверцята карети, помахав мітелкою і завів свою нудну пісню:

— Прошу, сар, п'ятдесят центів у будь-який кінець міста. Карета чистісінька, сар, щойно з похорону...

Але тут він упізнав мене. Мабуть, зір його слабшав. Пальто його забарвилось ще кількома відтінками, мотузка-шнурок ще більш розсукалась, і останній ґудзик, жовтий роговий ґудзик, зник. Жалюгідним нащадком королів був цей дядечко Цезар!

Годин за дві біля аптеки я побачив збуджений натовп. У пустелі, де ніколи нічого не трапляється, це була манна небесна, і я протиснувся в середину гурту. На імпровізованому ложі з порожніх ящиків та стільців спочивали тлінні останки

майора Уентуорта Кесуела. Лікар намагався виявити його нетлінну душу, але дійшов висновку, що її нема.

Колишнього майора знайшли мертвого на глухій вулиці й принесли до аптеки знудьговані, спраглі сенсації громадяни. Усі подробиці свідчили, що ця колись людська істота витримала відчайдушний бій. Майор був негідник і нероба, а проте воїн. Одначе він програв. Кулаки його були стиснуті так міцно, що ніхто не міг розціпити пальці Добросерді громадяни, які знайшли його, намагалися знайти в своєму лексиконі якесь добре слово про нього. Один зовні добродушний чоловік після довгих роздумів сказав:

— Коли Кесові було чотирнадцять років, він був у школі серед перших з правопису.

Доки я стояв там, пальці правої руки вбитого, що звисала з білого соснового ящика, розігнулись, і щось упало біля моєї ноги. Я спокійно наступив на це "щось", а згодом підняв його і сунув у кишеню. Я збагнув, що в останній боротьбі його рука несвідомо схопила цю річ і стисла в передсмертній судомі.

Того вечора в готелі головною темою розмов, за винятком політики і сухого закону, була смерть майора Ке-суела. Я чув, як хтось сказав групі слухачів:

— На мою думку, джентльмени, Кесуела вбив один із цих негідників-негрів заради грошей. Сьогодні вдень у нього було п'ятдесят доларів, він вихвалявся ними в готелі. А знайшли його без грошей.

Наступного ранку о дев'ятій я поїхав з Нешвілла, і коли поїзд ішов мостом через річку Камберленд, я витяг з кишені жовтого рогового завбільшки з півдолара ґудзика, з якого ще

звисали розсотані кінці шворки, і викинув його через вікно в тиху каламутну воду.

Хотів би я знати, що тепер діється в Буффало?